

שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

היסטוריה

הוראות לנבחן

בשאלון זה שני חלקים: חלק א (פרק ראשון) וחלק ב (פרק שני, פרק שלישי, פרק רביעי).

משך הבחינה: משך הזמן המוקצב לשני חלקי השאלון הוא שלוש שעות ללא הפסקה.

לחלק א מוקצבת שעה אחת בלבד. אם סיימת להשיב על חלק א לפני הזמן המוקצב,

מסור למשגיח את מחברת הבחינה ואת ספר הלימוד וקבל ממנו את חלק ב של השאלון ומחברת חדשה.

אין לחזור לחלק א לאחר מסירת מחברת הבחינה למשגיח.

חלק א

א. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בחלק זה פרק אחד.

עליך לענות על שאלה אחת מפרק זה.

פרק ראשון – (34×1) – סך הכול 34 נקודות.

ב. חומר עזר מותר בשימוש:

1. ספר הלימוד שאושר בנושא **מלחמת העולם השנייה, טוטליטריות ושואה.**

הספר יכול להיות מסומן במדגש (מרקר) או בעיפרון, אך בלי הערות בכתב.

אפשר לציין תקופות או נושאים באמצעות מדבקות (סימניות) הבולטות מן הספר.

2. עותק מודפס של כותרות יחידות ההוראה "איך יכול אדם".

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טייטה" בראש כל עמוד המשמש טייטה.

כתיבת טייטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

חלק א

פרק ראשון – מלחמת העולם השנייה והשואה (34 נקודות)

- שיים לב:** 1. בפרק זה תוכל להיעזר בספר הלימוד שאושר בנושא **מלחמת העולם השנייה, טוטליטריות ושואה**. כמו כן תוכל להיעזר בעותק מודפס של כותרות יחידות ההוראה "איך יכול אדם".
2. בסעיפים שבהם התבקשת להביא מקור מספר הלימוד, עליך לכתוב את שם הספר, את **שם ההוצאה לאור** ואת **מספר העמוד** שבו נמצא המקור.

ענה על אחת מן השאלות 1 – 3.

1. נאציזם – אידאולוגיה ומעשה

- א.** – מדוע התנגדו הנאצים לרעיונות הדמוקרטיה? הבא בתשובתך שני נימוקים.
- בחר **מספר הלימוד** מקור המדגים אחד מן הצעדים של הנאצים לביטול הדמוקרטיה בגרמניה, והסבר כיצד הפגיעה בדמוקרטיה באה לידי ביטוי במקור שבחרת.
- (17 נקודות)

ב. לפניך קטע מן הספר "היטלר: דיוקנו של לא-איש" שכתב ההיסטוריון יואכים פסט.

הקאנצלר [היטלר] התעלם מלעג ומקלס [בוז], ולא חישב חשבונות בדורות כי אם באלפי שנים: הוא רצה למחוק לא רק את חוזה ורסאי ואת תשישות כוחה של גרמניה [...] היטלר הציב לעצמו מטרה נשגבה מכל אשר ראה העולם מעודו: קיסרות המשתרעת מן האוקיינוס האטלנטי עד הרי אורל. [...] גזע האדונים הטהור שלו, הקם לתפוס את המקום המגיע לו, יילחם על הקיסרות הזאת ויזכה בה. כלום יקומו נגדו ארצות אחרות? הוא ימחץ אותן. האם יש עמים שמקומם מנוגד לתוכניותיו? הוא יושיב אותם במקומות אחרים. אם אין הגזעים תואמים את הדימוי שלו, הוא ינפֶּה, ישביח, יחסל, עד שתתאים המציאות לתפיסתו.

(י' פסט, **היטלר: דיוקנו של לא-איש**, כרך ראשון, כתר, 1986, עמ' 395)

- הסבר כיצד באים לידי ביטוי **בקטע שני** עקרונות של רעיון "הסדר החדש".
- על פי **מה שלמדת**, הבא דוגמה לצעדים שנקט המשטר הנאצי בזמן מלחמת העולם השנייה כדי לממש כל אחד מן העקרונות שהסברת (סך הכול – שתי דוגמאות). (17 נקודות)

2. מנהיגות בגטאות

- א.** – הצג דילמה אחת שעימה התמודדו ראשי היודנראט בגטאות בתקופה שלפני ביצוע "הפתרון הסופי".
- הדגם אחת מן הדילמות שעיימן נאלצו ראשי היודנראט להתמודד בזמן ביצוע "הפתרון הסופי".
- הסבר מה מייחד את הדילמות של ראשי היודנראט בתקופה זו.
- (17 נקודות)

- ב.** – הצג את המטרות ואת דרכי הפעולה של תנועות הנוער בגטאות בתקופה שלפני ביצוע "הפתרון הסופי".
- הסבר מדוע חל שינוי במאפייני הפעילות של תנועות הנוער בגטאות בזמן ביצוע "הפתרון הסופי".
- בחר מקור **מספר הלימוד** והסבר כיצד שינוי זה בא לידי ביטוי במקור שבחרת.

(17 נקודות)

3. מלחמת העולם השנייה וגורל היהודים

א. לפניך קטע מקור, ובו צו שניתן בהוראת קצין בכיר בחטיבת האיינזגרופן (עוצבות המבצע) שפעלה בעיר ביאליסטוק לאחר שנכבשה מידי הרוסים. הצו פורסם ביום 11 ביולי 1941.

- סודי! -

1. על פי פקודת המפקד העליון של האס־אס והמשטרה [...] כל היהודים הזכרים בין הגילים 17-45 שהורשעו בבזזה [שוד] יוצאו להורג ברייה על פי החוק הצבאי. הירי צריך להתבצע רחוק מערים, מכפרים ומדרכים ראשיות. יש להשטיח את הקברים כדי שלא יוכל להיווצר שום אתר עלייה לרגל. אני אוסר על צילום ועל הרשאת נוכחות צופים בהוצאות להורג. ההוצאות להורג ואתרי הקבורה אסורים לפרסום.
2. מפקדי הגדוד והפלוגות נדרשים במיוחד לדאוג לסיוע הרוחני לאנשים המשתתפים בפעולה הזו. הַשָּׂמִים מאירועי היום צריכים להימחות [להימחק] באמצעות קיום אירועים חברתיים בערבים. יתר על כן, יש להסביר לאנשים ללא הרף את ההכרח הפוליטי של הצעדים האלה.

(ארכיון יד ושם 0-53/128/219 בתוך: כ' בראונינג, **אנשים רגילים**, ידיעות אחרונות וספרי חמד, 2008, עמ' 42)

- הסבר מה אפשר ללמוד מקטע המקור על מאפייני השלב הראשון של ביצוע "הפתרון הסופי".
- בשלבים המאוחרים יותר של הפתרון הסופי חל שינוי במאפייני ההשמדה.
מה היה השינוי?

הסבר כיצד אחת מן הסיבות לשינוי זה באה לידי ביטוי בסעיף 2 בקטע המקור.

(19 נקודות)

- ב. הסבר כיצד השפיע אחד מן המהלכים א הקרבות במלחמת העולם השנייה על גורל היהודים בארצות שכבשו הנאצים. בתשובתך הצג את המהלך א הקרב, והסבר את השפעתו על גורל היהודים. (בסעיף זה אן לכתוב על "מבצע ברברוסה"). (15 נקודות)

שים לב: לאחר שתסיים להשיב על חלק זה, מסור למשגיח את מחברת הבחינה, את ספר הלימוד ואת כותרות יחידות ההוראה "איך יכול אדם", וקבל ממנו את חלק ב של השאלון ומחברת בחינה נוספת. אין לחזור לחלק א לאחר מסירת מחברת הבחינה למשגיח.

בהצלחה!

שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

היסטוריה

חלק ב

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעהיים.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בחלק זה שלושה פרקים.
בחר בשני פרקים, וענה על שאלה אחת מכל פרק שבחרת (2×33) – סך הכול 66 נקודות.
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

שים לב: המשך הבחינה בעמוד 3.

חלק ב

שים לב: בחלק זה בחר בשני פרקים, וענה על שאלה אחת מכל פרק שבחרת.

פרק שני – לאומיות וציונות (33 נקודות)

אם בחרת בפרק זה, ענה על אחת מן השאלות 4–6.

4. מקור – מנהיגות בתנועות הלאומיות

- א. – הצג את המאפיינים של מנהיגי התנועות הלאומיות באירופה.
– בחר בתנועה לאומית שפעלה באחת מן הארצות האלה: יוון, פולין, איטליה, גרמניה.
הסבר כיצד פעל המנהיג של התנועה שבחרת כדי לקדם את המטרות של התנועה. בסס את תשובתך על שתיים מפעולותיו.

(16 נקודות)

- ב. בנספח לשאלה זו מוצג איור מכריכה של ספר שהעניקה קהילה יהודית ציונית בארגנטינה להרצל. עיין בנספח, והסבר כיצד באה לידי ביטוי באיור תפיסתו של המאייר בנוגע למנהיגותו של הרצל, ובנוגע לחזונו. בסס את תשובתך על שלוש דוגמאות מן האיור. (17 נקודות)

5. התנועות הלאומיות – מטרות ודרכי פעולה

- א. – הצג שתי מטרות של התנועות הלאומיות באירופה במאה ה־19.
– הסבר כיצד פעלו תנועות אלה כדי להשיג את המטרות שהצגת. בסס את תשובתך על שתי פעולות. (17 נקודות)

- ב. התנועה הציונית התבססה בפעילותה על מסורת ועל קדמה.
– הצג את המטרות של התנועה הציונית.
– הסבר כיצד התבססה התנועה הציונית בפעולותיה גם על מסורת וגם על קדמה.
הבאה בתשובתך שתי דוגמאות. (16 נקודות)

6. התנועה הציונית והתנועות הלאומיות באירופה

- א. הצג שני גורמים המשותפים לצמיחת התנועות הלאומיות באירופה ולצמיחת התנועה הציונית, והסבר גורם ייחודי אחד שהשפיע על צמיחת התנועה הציונית. (17 נקודות)
ב. – הסבר כיצד עיכבה האימפריה העות'מנית את ההתפתחות של התנועה הציונית בשנים 1881–1918.
בסס את תשובתך על שתי דוגמאות.
– הסבר כיצד סייעה אחת מן המעצמות להתפתחות של התנועה הציונית בשנים אלה.

(16 נקודות)

פרק שלישי – המאבק על הקמת מדינת ישראל (33 נקודות)

אם בחרת בפרק זה, ענה על אחת מן השאלות 7-9.

7. מקור – המאבק של היישוב היהודי בבריטים (1945-1947)

א. לפניך קטע מקור מדברים שנשא בן-גוריון בנאום תשובה לבוין, שר החוץ של בריטניה, בנובמבר 1945.

"מדינת ישראל. זוהי הצוואה האחרונה של מיליוני הקדושים אשר הלכו למות: רק בגלל היותנו בני עם נטול מולדת ומדינה נספינו [נהרגנו]. [...] יתקן המעוות ההיסטורי שנעשה לעמנו - ומדינת היהודים תקום מחדש במולדתנו העתיקה, והעם היהודי ישוב קוממיות וחופשי בארצו. [...]

לא נשקוט ולא ננוח עד שנעלה את כולם ארצה, למען יבנו יחד איתנו מולדת ועצמאות עברית; ואם יהיה צורך - יעמדו יחד איתנו בשער ויילחמו מלחמת שחרורנו.

מאז באה הממשלה החדשה [בבריטניה], זה ארבעה חודשים, ובניגוד להתחייבויותיה והצהרותיה המפורשות של המפלגה ומנהיגיה [...] המשיכה בביצוע "הספר הלבן" משנת 1939. [...]

אנו מעוניינים לקיים ברית ידידות עם המעצמה הבריטית הדמוקרטית, שיש לה עניינים חיוניים בפניה זו בעולם. אולם העם היהודי ידחה ללא פשרה וללא סייג כל מדיניות המכוונת לחסל את קיומנו הלאומי, לפזרנו עוד יותר בגולה ולעשוק מאת עמנו את תקוותו וזכותו למולדת ולעצמאות. [...]

כוחות הים, היבשה והאוויר של האימפריה הבריטית מגויסים על ידי בוין נגד חלוצי ישראל, אלה המתעקשים להאמין בחזון הדורות של עמם, מוכנים למסור את נפשם על בניין מולדתם, ובעומדם מול כוחות מזוינים [חמושים], אין להם אלא צדקת מפעלם וטוהר שאיפותיהם. [...]

אין אנו, יהודי ארץ-ישראל, רוצים ליהרג - אנו רוצים לחיות. אנו מאמינים, בניגוד לתורתו של היטלר ותלמידיו בארצות השונות, שגם לנו היהודים, כמו לאנגלים ולאחרים, יש זכות לחיות כיחידים וכעם."

(ד' בן-גוריון, במערכה, כרך חמישי, עם עובד, 1957, עמ' 10, 13, 30-32)

- על פי קטע המקור, הצג את המטרות של היישוב היהודי במדיניותו כלפי ממשלת בריטניה בשנים 1945-1947.

בסס את תשובתך על שתי דוגמאות מקטע המקור.

- הסבר שניים מן הגורמים שהשפיעו על מדיניות זו (גורם אחד לפחות על פי הקטע), והדגם פעולה אחת

שנקט היישוב היהודי למימוש המטרות שהצגת.

(17 נקודות)

ב. מה הם עיקרי התוכן של החלטת האו"ם שהתקבלה בכ"ט בנובמבר 1947 בנוגע לשאלת ארץ-ישראל?

- הצג סיבה אחת לתמיכה של ארצות הברית בהחלטה זו, והסבר מדוע לדעתך נמנעה בריטניה בהצבעה.

(16 נקודות)

8. מבית לאומי למדינה – מחלוקות

- א. לאחר פירוק "תנועת המרי העברי" גברה המחלוקת בין ארגון ההגנה ובין ארגוני האצ"ל והלח"י בנוגע למאבק הצבאי נגד השלטון הבריטי.
- מה הייתה העמדה של כל אחד משני הצדדים במחלוקת? הסבר טיעון אחד של כל אחד מן הצדדים במחלוקת זו. (16 נקודות)
- ב. הסבר שני נימוקים של דוד בן-גוריון להכרזה על הקמת המדינה ביום ה' באייר תש"ח (14 במאי 1948), ושני נימוקים של התומכים בדחייה של הכרזה זו למועד אחר. בסס את הנימוקים על עובדות היסטוריות. (17 נקודות)

9. מלחמת העצמאות

- א. הסבר שתי נקודות חוזק ושתי נקודות חולשה של היישוב היהודי בשלב הראשון של מלחמת העצמאות (מ' 30 בנובמבר 1947 עד 14 במאי 1948). (17 נקודות)
- ב. – הצג את המטרות של מדינות ערב בפלישתן למדינת ישראל במאי 1948.
- הסבר מדוע לא מומשה החלטת האו"ם בנוגע להקמת מדינה ערבית. בסס את תשובתך על שתי עובדות היסטוריות. (16 נקודות)

פרק רביעי – סוגיות נבחרות בתולדות מדינת ישראל (33 נקודות)

אם בחרת בפרק זה, ענה על אחת מן השאלות 10–13.

10. מקור – עלייה וקליטה בשנות החמישים והשישים של המאה ה־20

- א. הסבר שלוש מן הגורמים לעלייה הגדולה למדינת ישראל בשנות החמישים. (16 נקודות)
- ב. לפניך שני קטעי מקור המתייחסים למדיניות קליטת העלייה שהנהיגה מדינת ישראל בשנות החמישים והשישים של המאה ה־20. קרא אותם וענה על השאלות שאחריהם.

מקור 1

מתוך העיתון "דבר לילדים" (1949)*

על הקניית העברית לעולים החדשים

זכינו השנה ועלייה גדולה מגיעה אל חופי הארץ. עלינו, ילדי הארץ, נפלה מעמסה חשובה מאוד, לעזור לילד העולה לשכוח את עברו, וליצור יחד איתו חיים חדשים במולדת החופשית - ישראל. אחת המשימות החשובות שבין הצעדים הראשונים לקראת המטרה היא: ללמד את העולה החדש עברית ולאקלמו בחברה ובאווירה הישראלית.

נשאלת השאלה, כיצד יעשה הנוער העברי את זאת? התשובה היא: עלינו להכניס את העולה החדש לחיי חברתנו, לדבר איתו עברית, לטייל איתו, לשתף אותו במאורעות חברתיים, להתייחס בסבלנות לשגיאותיו בעברית ולתקן לו אותן באדיבות. [...]

על החברה להיות אחידה בתוך מסגרת אחת והשפה המדוברת בה צריכה להיות עברית.

התקרבות זאת מצידנו, רצון עז, סובלנות, עקביות ואהדה כלפי העולה החדש, יש בהם כדי להשיג את המטרה: לערות [לשלב] את העולה החדש באווירת ארץ־ישראל, להטביע את חותם ה"צבריות" על פניו, לחבב עליו את החברה, הנוף והאקלים של הארץ וליצור על ידי כך חברה אחידה ומאושרת שלא יהיה בה הבדל בין "צבר" ובין עולה חדש.

פנינה שטינברג, כיתה ח', בתי־גלים

(דבר היום, דבר לילדים, 11 במאי 1949)

* עיתון זה היה מזוהה עם מפלגת הפועלים בארץ־ישראל (מפא"י) שבראשה עמד דוד בן־גוריון.

(שים לב: המשך סעיף ב בעמוד הבא.)

מקור 2

מתוך שיחה של תלמידים לשעבר ממעברת תלפיות בירושלים עם המורה רינה שפירא, שלימדה אותם בבית הספר במעברה. השיחה התנהלה כעבור שלושים שנה.

ידידיה: בלי ספק, כפי שאמרה עמליה, היה מתח בין מה שראינו בבית לבין מה שהיה בבית הספר. ראשית, השפה. ההורים שלנו לא ידעו עברית; בבית הספר דיברנו עברית. דבר שני, הערכים. מה שראינו בבית לא היה דומה למה שראינו בבית הספר, ומה ששמענו בבית הספר לא שמענו בבית [...] אלה היו שני עולמות שונים לחלוטין. [...] מה אימא שלי ידעה לומר לי או להסביר לי? [...] המתח בין בית הספר לבין הבית שיקף את הפער העצום בין הגולה לבין תהליך ה"ישראלזציה". עמליה: אני חושבת, בראייה לאחור, שה"ישראלזציה" הזאת הייתה לוחצת מדי... זכור לי שהמריבות והקונפליקט [סכסוך] עם ההורים נבעו מכך שאני הזדהיתי יותר איתך, רינה, מאשר עם הבית. כי אני חשבתי שכל מה שהם הביאו משם הוא איום, גלות, פרימיטיבי, פסול.

(מ' נאור [עורך], **עולים ומעברות, 1948–1952**, יד בן-צבי, תשמ"ז, עמ' 164–165)

- הסבר והדגם מהי מדיניות קליטת העלייה שבאה לידי ביטוי בשני **קטעי המקור**.
- הצג את ההבדל בין שני **קטעי המקור** בתיאור ההשפעה של מדיניות זו על העולים, והסבר שתי סיבות להבדל זה.

(17 נקודות)

11. תהליך הדה־קולוניזציה וגורל היהודים בארצות האסלאם

- א. מהו תהליך הדה־קולוניזציה? הסבר שלושה גורמים מתחומים שונים שהביאו לתהליך זה. (16 נקודות)
- ב. הסבר שניים מן הגורמים שהשפיעו על גורל היהודים בארצות האסלאם החל משנות הארבעים ועד סוף שנות השישים של המאה ה־20.

הצג שתיים מדרכי התגובה (ההתמודדות) של היהודים במדינה שלמדת עליה.

(17 נקודות)

(שים לב: שאלות 12 ו־13 בעמוד הבא.)

12. מלחמת ששת הימים (1967)

א. מה היו הסיבות לצעדים התוקפניים שנקט נאצר נגד ישראל בשנת 1967?
הסבר את ההשפעה של מלחמת ששת הימים על מצרים.

(17 נקודות)

ב. הצג שלושה הישגים צבאיים של מדינת ישראל במלחמה זו.
הסבר את תרומתו של אלי כהן לניצחון של מדינת ישראל במלחמה.

(16 נקודות)

13. מלחמת יום הכיפורים (1973)

א. הצג את המטרות שהניעו את מצרים וסוריה לתקוף את ישראל באוקטובר 1973.
אילו מן המטרות שהצגת הושגו בעקבות המלחמה? הסבר את תשובתך.

(17 נקודות)

ב. הצג את התוצאות המיידיות של המלחמה.
מדוע הוקמה ועדת אגרנט? הסבר מדוע נמשכה המִּתְאָה הציבורית גם לאחר פרסום מסקנות הוועדה.

(16 נקודות)

בהצלחה!

נספח — איור

(לשאלה 4)

(בתוך: ר' ארבל [עורכת], כחול לבן בצבעים: דימויים חזותיים של הציונות 1897–1947, בית התפוצות ועם עובד, 1997, עמ' 1, איור: ג' אוליוולה, 1901)